

Afsluttende teoretiske og praktiske overvejelser

Jeg er nået til enden på den mere teoretiske del og vil afslutte den med nogle overvejelser, der drager både nogle teoretiske og praktiske konsekvenser af det foregående.

Der er en oplagt og banal lære, som jeg langsomt er blevet bevidst om gennem skrivningen og mit praktiske arbejde: At man skal tage udgangspunkt i flygtninge og migranternes konkrete situationer. Min respekt er enorm for de mennesker, der utrætteligt arbejder med at give rådgivning og sagsbehandling. Asylrådgivning har ikke rigtigt haft bevågenhed i teksterne her, dertil er min indsigt på området for lille, men det har sine egne politikker og konflikter, som naturligvis kan diskuteres indgående og passioneret. Jeg nøjes derfor med vagt at udtrykke respekt – og prøver i øvrigt at lade området blive en større og større del af mit eget praktiske arbejde. Jeg har endda en vis forståelse for det, hvis folk udvikler nogle særheder og stærke principper i takt med denne slags sisyfosarbejde, indbefattet en høflig distance til mere abstrakte tanker og arbejdsmåder på asylområdet. I hvert fald hvis der er tale om verdensfjern eller arrogant teori. Der findes imidlertid også en praksisbaseret arrogance og bedrevenhed, der har det med at lade hånt om al teori og alt uden for dens eget synsfelt og ikke lader den teoretiske arrogance noget efter. Man skal være lige så meget på vagt over for den, uanset hvor nede på jorden den forekommer at være.¹ Ligesom man skal bekæmpe sin tendens til selvretfærdighed, når man radikalt engagerer sig i den anden – der er noget vigtigt i den kristne fordring om at gøre barmhjertigheds gerninger i det skjulte.²

Jeg synes naturligvis stadigvæk det er vigtigt med alt det, der ikke kan reduceres til sagsbehandling, rådgivning og ikke reducerer mennesker til migranter, flygtninge eller asylansøgere – eller alt det, der i mødet og arbejdet med flygtninge og migranter i det mindste ikke begrænser sig kun til det. F.eks. asylansøgers personlige beretninger i visAvis, der handler om asyl på en subtil måde eller slet ikke gør det; den daglige gang i Trampolinhuset, hvor man mødes om forskellige ting, og hvor ikke alting refererer til udfaldet af asylsager og handler om asyllivets strategier, men hvor både asylansøgere og ikke-asylansøgere får kastet et nyt lys over, eller mindre lys på, asylansøgeridentiteten.

Selv om jeg lavede meget opsøgende arbejde blandt og arbejde tæt sammen med flygtninge og migranter i visAvis, var der noget abstrakt i min tilgang til dem. Jeg var meget interesseret i deres subjektpositioner; dvs. den måde deres identiteter var underkastet migrationsregimets strukturer og omfanget af underkastelsen, men også den subjektivitet, som strukturerne ikke kunne indfange eller den (transnationale) identitetsskabelse, som strukturerne, i hvert fald i min teoretiske optik, ligefrem muliggjorde eller ikke kunne undgå at muliggøre. Jeg var samtidig åben over for den mere konkrete personlighed, eller skal vi sige nysgerrig, for det fik mig ikke til at lægge de antropologiagtige observationer på hylden til fordel for en ubetinget involvering. Ikke at jeg førte samtaler, der skjulte formelle eller uformelle interviews, heller ikke at jeg lagde nogle af mine egne perspektiver ned over hovedet på dem – jeg bragte dem knap nok på bane – men jeg forsøgte at forstå den andens konkrete andethed i samspil med teorier og strukturer frem for at dykke ned i og være med den. Sagt teoretisk var der et vist fænomenologisk modspil til det strukturelle perspektiv på det menneskelige subjekt, men det var mere metode end egentligt nærvær. Når jeg ser tilbage på det, var det f.eks. overfladisk, hvad jeg vidste om folks asylprocesser. Det var nok et resultat af et velment forsøg på at fokusere på fællesskabet på tværs af enkeltsager og på ikke at putte folk ind i kategorier. Og naturligt, når man påtænker at samarbejdet med flygtninge og migranter i min tid som en af tidsskriftets redaktører var for overfladisk. Man kan sige meget af det samme om min måde at møde flygtninge og migranter noget af min tid i Trampolinhuset, der altid har tilbudt juridisk rådgivning foretaget af advokater, men ellers ikke har prætenderet at kunne hjælpe meget i asylsager – men her har den analytiske distance haft sværere levevilkår pga. brugernes, og deres mange vanskeligheders, massive og daglige tilstedeværelse.

Rækkefølgen var imidlertid forkert i Trampolinhuset og hos mig selv. Fællesskabet – med alt hvad det indebærer af idealer om værdighed og ligeværdighed, deltagelse og gensidighed – er blevet set som det første, hvortil rådgivningen har været et naturligt supplement. Der er kommet mange fine ting ud af det, men udgangspunktet skulle i højere grad have været de konkrete juridiske situationer (en del af forklaringen på at det ikke var sådan er måske at idéen til huset blev etableret blandt mange folk, der sad fast i asylsystemet og hverken kunne komme frem eller tilbage juridisk og derfor mest havde brug for et aktivitetssted og samtalerum, mens brugerne siden overvejende har været folk med visse forhåbninger). Det er med udgangspunkt i de konkrete, ikke mindst juridiske, situationer at fællesskabet, med alle

dets etiske implikationer, kan blive til – man kan ikke, som jeg må have forestillet mig engang, trylle et alternativt rum frem, der er hinsides loven, systemet og magtrelationer.

Siger jeg dermed at man ikke kan arbejde med flygtninge og migranter uden at tage del i deres sager og asylsituationer (jeg ved at asylsituation kan forstås bredt og at man kan forholde sig til den ved at drikke øl sammen, men det ser jeg bort fra; jeg tænker især på juridisk hjælp og støtte til at navigere i asylsystemet)? Ikke kategorisk. Det er et opslidende arbejde, hvor det er vigtigt at kende sin grænse og begrænsning.

Alligevel vil jeg sige at radikal indlevelse og konkret støtte og hjælp er fundamentet for arbejdet med flygtninge og migranter (det kræver selvfølgelig erfaring decideret at hjælpe med asylsager, men hjælp med f.eks. papirarbejde, myndighedskontakt og oversættelse er meget værdifuldt). Den menneskelige begrænsning skal indtænkes i det, hvilket også vil være et af mine råd til de mennesker, der lokalt skaber alternativer til den nationale politik på flygtningeområdet.³ Ikke kun for at arbejde på en bæredygtig måde og langsigtet – også for at reducere det naturlige element af sværmeri og selvforelskelse, der er med til at drage de fleste af os til flygtningeområdet. Omvendt vil jeg sige at det også er en del af det alternative fællesskabs etik at vi arbejder omkring grænsen af vores formåen. Ikke fordi vi ikke holder af at holde fri, gå lange ture og fordybe os – eller måske endda dyrker disse ting som en måde at flygte fra staten og fra kapitalismens (og den antikapitalistiske aktivismes) tempo. Men for at lade vores arbejdes sved være svaret på statens ligegyldighed over for mennesker. Den burde jo ideelt set være det metafællesskab, der kan rumme de personer, som de konkrete fællesskaber ekskluderer eller ikke kan inkludere – og i et globalt perspektiv: den burde kunne rumme taberne i den globalisering, som den er en medskaber af og konstant er med til at lade eskalere. I stedet fralægger f.eks. den danske stat sig ethvert ansvar og bedyrer at den har nået sin grænse – og den vil vedblive med at fastholde at det er argumentet for de kontinuerlige, umenneskelige asylstramninger, selv om dens administratorer i virkeligheden gør alt, og mere til, for at holde menneskeligheden på et minimum. Jeg foreslår at folk, der måske ikke hylder globaliseringen og skaber den med samme styrke og forsætlighed, forholder sig til den som en virkelighed og tager den på sine skuldre i etisk forstand – det vil sige at der ikke er andet for end at udnytte de minimale muligheder, der er i statsligt regi, og ellers langsomt udvikle et parallelsamfund med helt andre normer og grænser. Det kræver

meget og måske må vi i sidste ende endda bukke under. Jeg er klar over at det ikke holder at fornægte livet og dets glæder, værdien af den langsomme kontemplation over samfundet og verden, den ensomme fordybelse med sig selv eller nære venner – men for mig er der er der f.eks. en grænse for, hvor meget af min tid, jeg kan og vil bruge på den langsomme fordybelse med læsning og med teksterne her, eller med politisk filosofiske aktiviteter sammen med privilegerede venner og aktivister. Naturligvis vil jeg påstå at de har en berøring med den virkelighed, som jeg forsøger at ændre, men det er samtidig en *anden* virkelighed og kun et supplement. Jeg lyder nok meget tør, pligtetisk i tilgangen til flygtningearbejde, men det er ikke decideret sjovt eller nogen fest, selv om der kan være den dybeste glæde og kærlighed forbundet med det.

Det er umuligt at sige, hvad der er rimeligt at forvente af asylaktivister, det er individuelt, så lad mig i stedet tale om noget af det, som jeg har fået nok af: Folk, der gerne vil lave noget midlertidigt med flygtninge. En workshop, et projekt, kunst og lignende ting. Jeg har det også svært med journalister, studerende og forskere, der gerne vil tale med eller interviewe flygtninge. Det klassiske antropologiske princip om deltagerobservation, hvor deltagelse og indlevelse er en metode, er også en for distanceret tilgang trods dens metodiske nærvær. Jeg er klar over at jeg dermed optegner og er i en vanskelig situation. Teksterne her har jo også som en erklæret hensigt at nærme sig en mere fænomenologisk undersøgelse af modstand bland aktivister og migranter, en mere empirisk baseret tilgang til aktivister og migranternes subjektivitet, der skal sætte de teoretiske optikker på spil, hvilket jo er i en tilsvarende boldgade som deltagerobservation. Jeg har beskrevet at jeg ved at jeg ikke ved meget om flygtninge og migranter,⁴ og i mit arbejde med dem er det lige nu småt med de analytiske blikke på dem som subjekter. Det bliver svært for mig at komme i gang med den empiriske del af disse tekster, for jeg har ikke lyst til at tage skridtet tilbage fra ægte nærvær, som jeg på mange måder oplever nu, til indlevelse som metode. Virkelig ikke. Det er derfor ikke bare det at jeg alt for godt ved at jeg ikke ved noget om flygtninge og migranter⁵ og at det empirisk baserede indhold ikke kommer af sig selv. Jeg må også finde et godt svar på, *hvordan* jeg skal arbejde og komme videre, etisk og 'metodisk'.

Tilbage til hovedpointen. Selv om jeg plæderer for en aktivistisk bundethed til flygtninge og migranternes meget konkrete situationer og problemer, så er det stadigvæk afgørende for mig at

alt det andet følger efter: fællesskabet og identitetsskabelsen. Alle de ting, der ikke begrænser sig til asylbehandling og ikke reducerer mennesker til migranter, flygtninge eller asylansøgere. Alle de ting, der ikke bare handler om at hjælpe hinanden i et øjeblik eller for en periode, men rejser spørgsmålet, om vi kan leve sammen og tale med hinanden. Alle de situationer, hvor vi ikke bare har klientelle forhold til hinanden og udveksler høfligheder og håndtryk (selv om der ikke er noget i vejen med møder og forhold, der høfligt og respektfuldt begrænser sig til hjælp og rådgivning, hvorefter vejene skilles – det kan mange gange være det mest naturlige; ligesom det kan være det mest naturlige at give et håndtryk eller en anden formel hilsen frem for at ville omfavne én og alle).

Så er jeg tilbage ved en fin ting ved Trampolinhuset. Det arbejder med det hele menneske og bevarer relationen til det. Det reducerer ikke asylansøgere til asylansøgere. Og f.eks. standser det ikke arbejdet ved opnået asyl. Vi støtter så godt vi kan folk, der vil ind på en handelsskole, starte en butik, lære det danske sprog og mange andre ting, der ikke ligefrem har at gøre med anti-national eller anti-kapitalistisk grænseaktivisme.

Med det kommer jeg til at tænke på nogle interessant spørgsmål, som jeg vil indskyde, men ikke forsøge at svare på nu: Hvad gør forholdet til asylansøgeren som helt menneske, med potentielt meget anderledes politiske idéer end os, ved vores forhold til den politiske anden, som ikke er migrant eller flygtning? Gør arbejdet med det asylansøgende, hele menneske mig mildere stemt i mit forhold til f.eks. gamle venner og familiemedlemmer, der er af en anden politisk observans end mig? Gør mit arbejde med flygtninge og deres asylsituationer mig mere desillusioneret og vred over venner og familie – eller kaster arbejdet med det hele menneske et mildere skær også over dem?

I stedet for at arbejde med det hele menneske kunne man sige: *Vi arbejder med flygtninge for deres rettigheder, men vi gør os ingen illusioner om at vi har alt muligt andet tilfælles – derfor er den konkrete rådgivning rummet, hvor vi som hovedregel respektfuldt mødes og skilles. Vi ved at livet som flygtning efter opnået asyl kan være svært, men her må andre tage over. Vi begrænser os i vores arbejde til asylansøgere og papirløse – de er trods alt i en værre situation. Det er et synspunkt, jeg ville forstå og respektere.*

Lad mig i stedet som tankeeksperiment skitsere en tilgang til praksis, der kunne knytte an til teorien om migrationens autonomi.⁶ Man kunne sige: *Det er migranternes flugt og tilblivelse, og dermed selve deres bevægelse, som man skal fjerne forhindringerne for. Fint nok med et Trampolinhus, der giver billetter og adgang til byen, men lad det blive ved det – drop alt om praktisk arbejde til frisører, skræddere, danskstuderende og rengøringsfolk, der skal gøre deres praktik i huset for at modtage deres 'løn' i form af en togbillet (som det er reglen). Lad vær med at knytte positivt an til borgerlige arbejdsidentiteter. Det handler ikke om at gøre det nemmere for folk at deltage i det samfund, der alligevel er deres bøddel, eller at gøre dem til synlige, pæne demokrater i en syg offentlighed – find sort arbejde, ubeboede lejligheder, sovepladser og skjulesteder i stedet for. Skab fællesskaber, men gør det uden for lov og ret. Og spar os for billedet af den 'værdige asylansøger', der giver til fællesskabet og derved udtrykker sin vilje til at give til samfundet – den, der altid vil blive ved med at give og bidrage og bevare sin værdighed, også selv om han eller hun aldrig bliver en af samfundets egne, men alligevel accepterer sin egen underkastede position og gør den til sin (religiøse) skæbne, konservativt og samfundsbevarende. Heltene i Trampolinhuset er dem, der udnytter billetsystemet ved at skaffe sig en togbillet så omkostningsfrit som muligt og derved øger deres mobilitet – og det er dette migrantstrategiske arbejde, som et trampolinhus bør støtte eller vende det blinde øje til.*⁷

Det er et synspunkt, jeg ville opponere mod. Jeg går stærkt ind for langt mere aktivistisk arbejde uden for det retslige system med at finde alternative arbejds- og boligmuligheder, og jeg beundrer de flygtninge og migranter, der lever under jorden og forsøger at finde en anden måde at (over)leve på – uden at jeg ophæver det til et ideal, der gælder for alle. Der er bestemt også noget om værdighedskritikken, når borgerlige og neoliberale fordrer værdighed af fattige og udsatte – enten med en iboende fordring om aldrig at opgive at komme til at tilhøre den privilegerede klasse eller om at acceptere sin skæbne (og nøjes med evighedens lighed, der ikke manifesterer sig verdsligt, hvorved vi andre ikke behøver at forholde os til den fattige eller udsatte efter evighedens målestok – stille og roligt kan vi da lade den udsatte ude af syne og lade ham eller hende være et anliggende for Gud og drive vores stat, som vi altid har gjort). Alligevel skal vi insistere på værdighed i asylpolitisk arbejde – og jeg står f.eks. ved at jeg giver billetter til Trampolinhusets brugere og gør det ud fra et princip om deltagelse, selv om det medfører nogle svære balancegange og må gøres med omtanke. Jeg synes det er en vigtig livskunst at bevare menneskeligheden, også i en umenneskelig situation – og jeg ønsker ikke

at se mine venner af flygtninge og migranter reduceret til blot strategiske væsner, der er under konstant forvandling og blot lever for at bevæge sig videre, om man så opfatter det som en valgt eller påtvunget livsvej.⁸ Jeg vil teoretisk og praktisk fastholde en grad af humanisme og ikke lade mig opsluge og føre af strukturalistiske eller poststrukturalistiske logikker. Det har for mig nok også med religiøsitet at gøre – men altså ikke en perverteret teologi, der med slet skjulte politiske motiver vil sætte absolut skel mellem politik og religion; mellem samfundet og gudsriget; mellem folks had eller ligegyldighed over for flygtninge og deres kærlighed til næsten.⁹

Jeg har i det ovenstående konstrueret nogle eksempler på tilgange, der i mindre grad, end f.eks. Trampolinhuset, arbejder med det hele menneske, da jeg ikke har empirisk belæg for at gøre andet. Som sagt har jeg en interesse for den europæiske asylaktivisme, der eksplicit siger "Ingen grænser!" og "Fri bevægelse!", men ikke et indgående kendskab til den.¹⁰ Jeg ved at migranternes autonomi og selvrepræsentation ligger grænseaktivismen på hjerte, men hvad gør den radikale tilgang ved samtalen mellem migranter og aktivister? Hvordan bliver samtalen påvirket af slogans, opråb og manifeste? Flyver disse lidt rundt mellem aktivister og migranter som tomme spejlinger, og gør de at der er ting, som man får talt knap så meget om?

Og hvilken forskel gør indholdet af et slogan? Det fremgår af min måde at tænke grænser på at jeg har det svært med det klassiske opråb "No Borders!". Jeg holder mere af det ligeledes ofte brugte "Vi er her!", der understreger flygtningen og migrantens nærvær som et uomgængeligt anliggende, som det er etisk forkasteligt at møde med udvisninger og trusler derom. Jeg har dog også fortolket udtrykket mere globalt og abstrakt som at migration ikke kan standses. Vi (migranterne) er her, måske deporterer staten os, men vi kommer igen – vi er en del af en global bevægelse, der ikke kan standses.¹¹ Logikken fjerner for mig fokus for langt væk fra den enkelte flygtning og migrant, der forsvinder til fordel for en besættelse af migrationen og bevægelsen som sådan. Hvis det fortolkes sådan, ender jeg måske med at foretrække det håndfaste og konkrete udtryk "Stop udvisningerne!" Det udtrykker for mig et Nej! til det onde, som jeg ingen ambivalens har ved.

Jeg beskylder ingen konkret aktivisme for at være ligegyldig over for flygtninge og migranter. Den juridiske rådgivning og konkrete støtte findes og er omfattende i alle former for

asylaktivisme. Jeg tror knap nok man kan finde én asylaktivist, der kynisk fraråder juridisk støtte, fordi det reproducerer det eksisterende asylsystem ved at acceptere dets præmis. Stort set alle er som sagt også interesseret i flygtninge og migranternes deltagelse og selvrepræsentation – men måske ikke altid i deres muligvis meget anderledes andethed. Det er dog meget forskelligt fra person til person og gruppe til gruppe. Jeg kan i grunden kun sige noget kvalificeret om mine venner og bekendte blandt københavnske grænse- og udvisningsaktivister. Jeg sætter politisk og menneskeligt stor pris på dem og ved at de respekterer og værner om flygtninge og migranternes andethed. Det forbliver dermed endnu for mig et åbent spørgsmål, om der i europæisk aktivistisk regi er en rig kultur for møder og samtaler med den anden – eller om der 'bare' er mange mennesker inden for aktivismen, der har rig forståelse og fornemmelse for andre?

Lad mig dvæle mere ved min kritiske indstilling til grænseløshed og (meget) bevægelse. Særligt et spørgsmål trænger sig på, som jeg har undgået at berøre nærmere: Hvilke konsekvenser har den for begrebsliggørelsen af flygtninge og migranter – og for brugen af betegnelser som asylansøger, flygtning, immigrant og migrant? Er flygtningen og migranten, som jeg har afvist at heroisere og romantisere som figur, i min optik ligefrem lidt af en anti-helt?

Jeg har for det meste skrevet "flygtninge og migranter" i teksterne her, men det har mest været et udslag af måder, jeg og andre tidligere har tænkt begrebsliggørelsen på, og af endnu ikke at have taget det til fornyet diskussion. 'Asylansøger' har været betragtet som problematisk, fordi det i sig selv ikke anerkender at asylansøgeren allerede er flygtning, mens både 'asylansøger' og 'flygtning' er blevet problematiserede, fordi de anerkender præmissen for asylregimet: statens ret til at afgøre hvem der har beskyttelsesbehov eller ej – og dermed også fastholder asylansøgeren og flygtningen i en offerposition, hvorfra han eller hun må legitimere sig og bede om beskyttelse. 'Migrant' blev derfor det progressive begreb, der knytter an til fri bevægelse og migration som et fænomen, vi alle, ganske rigtigt, er en del af, hvorimod 'immigrant' mere indikerer at nogle har indvandret og krydset en national grænse, som man til en vis grad dermed naturaliserer og legitimerer. Mange aktivister bruger derfor kun 'migranter'. 'Flygtninge og migranter' er måske den mere forsigtige udgave af det, der

knytter flugt og migration sammen, men fastholder at visse former for migration har en særlig smertefuld karakter.

Jeg vil beholde ordet flygtning og synes nogle gange 'migrant' er for bredt. Jeg nærer ikke samme omsorg for turister, udvekslingsstuderende og forretningsmænd som for flygtende migranter. Jeg er bevidst om at privilegerede migranter også kan blive ofre for racistiske logikker, ligesom fastboende statsborgere kan det, når f.eks. de forelsker sig i og bliver venner med flygtninge, som er i fare for at blive udvist. Vi er i, eller kan i hvert fald havne i, samme båd, og det er en vigtig påmindelse og erkendelse.

Alligevel vil jeg skelne, selv om det ikke er ønskeligt eller muligt at drage et klart skel. Dermed ikke være sagt at andre migranter end flygtninge skal være uvelkomne eller rettighedsløse. Friheden til at bevæge sig er grundlæggende og forpligtelsen absolut over for enhver, der er nær. I en globaliseret verden af endeløs bevægelse kan jeg måske godt se lidt af en anti-helt i den figur, der ubekymret og begejstret over for den nye verdens lyksaligheder uafbrudt farer frem og tilbage over grænsen – og konkret kan jeg have det svært med at folk rejser meget. Det skal dog først og fremmest ses som et udtryk for bekymring for dem, der er i særlig grad er fanget i bevægelse, hele tiden må bevæge sig videre og ikke kan slå sig ned og få fred, når de har brug for det. Dem, der i forvejen lider rigeligt af at være adskilt fra det og dem, de holder af. Dem, der i mange tilfælde, som en flygtning i en asyллеjr i Bornholm udtrykte det for mange år siden, kan sige om deres mobiltelefoner: "De er vores eneste hjem, det er vores eneste adresse."¹²

Det betyder ikke at jeg vil tilbage til at se flygtningen som blot et offer, der er værdig til hjælp, når han eller hun efterlever vores offerforestilling. Eller at flygtninge hører hjemme det andet sted, som de er flygtet fra – og hvor de i stedet burde modtage hjælp, som det hedder sig blandt de 'velmenende racister', der ønsker dem hen, hvor peberet gror eller til den plet, hvor de hører hjemme i en verden 'naturligt' adskilt af etniske og kulturelle enklaver. Jeg tror sjældent at *hjem* nogensinde bliver det samme for en flygtning; noget som man uden videre kan vende tilbage til i 'fredstid'. Jeg foragter alle dem, der taler om at flygtninge skal vende tilbage, når de ikke mere har beskyttelsesbehov!¹³ Hvis jeg fremover hovedsagligt skal bruge ordet flygtning, må det forstås bredt. Jeg kan godt lide ordlyden hos rådgivningsgruppen

Asylret på deres hjemmeside: "At opnå asyl er en menneskeret for alle, som *føler* sig undertrykt og forfulgt på grund af etnisk herkomst, køn, seksuel orientering eller af politiske/religiøse grunde."¹⁴ Hermed omformuleres FN's definition af en flygtning som en person, der har en *velbegrundet* frygt for forfølgelse på grund af et de ovennævnte forhold. Det objektive, velbegrundede asylmotiv erstattes af en begrundelse i en subjektiv følelse af at være forfulgt. Flygtningen bliver dermed ikke et objekt for myndigheder, medier og borgeres forhør, beskuelse og omtale, men et menneske man umiddelbart lytter til, beskytter og drager omsorg for. En bred forståelse af flugt og flygtninge må, i naturlig forlængelse heraf, inkludere dem, der er flygtet fra social og økonomisk eksklusion (og da forståelsen i dag er snæver, giver det derfor ofte mening at supplere begrebet flygtning med begrebet migrant). Jeg ved at synspunktet er ubrugeligt inden for rammerne af den konventionsbaserede asyltænkning og fordrer en radikalt anden slags samtale mellem flygtning og myndighed end det eksisterende asylinterview, der mere eller mindre er et forhør.

Stadig fastholder synspunktet at der er tale om en form for migration af særlig og smertefuld karakter – og den kan kræve sin egen lov og etik. Jeg fristes til at sige som mange har sagt det: "Ingen flygter for sjov!" Jeg ville engang have forsvoret det, da det ikke ligefrem betoner noget strategisk eller lystfuldt ved bevægelsen og migrationen, men disse er elementer ved den, jeg er villig til at nedtone eller se bort fra i dag.

Endelig vil jeg påpege at der både kan være gode lejligheder til at sige henholdsvis asylansøgere, flygtninge og migranter. Diskussionen er ikke uvigtig – men omvendt skal man også passe på ikke at blive for forelsket i sin egen måde at repræsentere andre på og gøre den til aktivismens eksistensspørgsmål.

Jeg har i teksten her bedyret at jeg er stadig er en novice på asylrådgivningsområdet og har udtrykt forsigtighed med hensyn til at diskutere området nærmere. Jeg tænker dog at min kritiske indstilling til grænseløshed og (meget) bevægelse også kan have nogle implikationer for mit arbejde med det. Naturligvis vil jeg aldrig acceptere en rådgivning, der finder sted kun på det eksisterende systems præmis. Det vil sige en rådgivning, der meget strengt og konservativt holder sig til asyloven og de muligheder, den giver, og kun vil gå i rette med en asylafgørelse på vegne af en asylansøger, hvis afgørelsen åbenlyst ikke er baseret korrekt på

loven. En rådgivning, der for alt i verden ikke vil spilde et sekund på en sag, der er meget svær at vinde. Omvendt skal rådgivning ikke give falske håb og rådgiverens begrænsede ressourcer må ikke ignoreres som en faktor for dens mulige omfang. Man kunne jo alternativt forestille sig en rådgivning, der vil gøre alt for alle – og vil gøre det i bevægelsens tjeneste. Man må i denne tjeneste altid hjælpe folk til at bevæge sig (fremad) og skaffe enhver hindring for bevægelse af vejen (at det i praksis nok ender med at blive et fåtal, som man baner vejen for, er en anden sag).

Antyder jeg dermed at man i stedet skal hjælpe folk tilbage, når der ikke er en vej frem? Skal man f.eks. rådgive om de økonomiske muligheder, som 'frivillig tilbagevending' i et begrænset omfang indebærer for asylansøgere?

Som udgangspunkt nej. Jeg kunne aldrig stille mig til rådighed for en rådgivning, der baserer sin succes på at flygtninge vender tilbage og modtager økonomiske støtte for det – og jeg ville ikke engang, som jeg håber folk inden for området og med hjertet på rette sted gør det, inddrage støttepengene til formålet for derefter at undlade at arbejde aktivt for hjemsendelser og i realiteten rådgive progressivt. Jeg ville f.eks. straks forlade Trampolinhuset, hvis det, endda på skrømt, modtog penge af staten eller EU for at kollaborere med udvisningsregimet. Til gengæld ville jeg være en dårlig ven, hvis jeg over for en flygtning i en håbløs situationen slet ikke kunne komme ind på muligheden af at lade sig tilbagesende for at finde en vej i hjemlandet. Uden at jeg ville opfordre til det. En flygtning skal nok afvise det, hvis det er en fuldstændig umulighed – og arbejdet må da gå i gang med at gemme vedkommende og skaffe ham eller hende sort arbejde i Danmark eller et andet europæisk land. Men forholder man sig til det hele menneske – frem for blot en forestillet migrantprotagonist, der altid er på farten, altid er i bevægelsens tjeneste – må man kunne tale med ham eller hende om både veje frem og tilbage.

Kritikken af idéen om den grænseløse bevægelse vender igen og igen tilbage. Men den har ændret sig i løbet af teksterne. I begyndelsen var der en skepsis ved radikale måder at tænke kritisk om grænsedragninger, men ud fra et repræsentationsperspektiv, idet radikale logikker ikke måtte projiceres over på flygtninge, der derimod skulle kunne tale på egne vegne. Siden har jeg udviklet en mere principiel, indholdsmæssig kritik af forestillingen om det grænseløse.

Der er dog en forbindelse. Jeg har hele tiden være åben over for at mødet med den anden, der taler på egne vegne, kunne åbenbare en kritik af radikale forestillinger og for alvor sætte dem på spil. Det gælder ikke bare i teksterne her, men også i tidligere tekster, som jeg har det svært med i dag, og hvor jeg har været på 'bevægelsens side'. Det samme kan siges om de praksisser, som jeg har været en del af – jeg kastede mig ud i dem fra et radikalt udgangspunkt, men jeg må give mig selv at jeg altid var åben over for det modspil, som mødet med den anden ville indebære. Denne åbenhed og forsigtighed er stadig vigtig. Det ændrer ikke noget at mine tidligere radikale principper vedrørende grænser og fri bevægelse er erstattet af andre, som jeg finder mere gangbare og frugtbare. Jeg tænker f.eks. på mit had til cyberspace, min nærmest restriktive tilgang til seksualitet, min træthed over multikulturalisme. Det betyder ikke at jeg, f.eks. i Trampolinhuset, meget aktivt vil promovere et begrænset brug af Facebook, forsøge at projicere en seksualitetsetik over på brugerne, eller komme med indvendinger, hver gang den i disse kredse populære multikulturalisme kommer på tale. Jeg vil heller ikke plage husets brugere med min pessimisme. Jeg har i teksterne her bevæget mig fra at tale om et alternativt fællesskab til nationalstaten til at komme med mere forsigtige formuleringer om et alternativt fællesskab, hvor vi kan tale med hinanden. Men jeg vil selvfølgelig ikke irettesætte folk, der føler optimisme og trang til at handle efter den i det offentlige rum. Jeg vil naturligvis tage del i et fællesskab med min egen tanke og tale, men fastholder princippet om tilbageholdenhed og forsigtighed i mødet med andre, ikke mindst de udsatte mennesker, der er direkte ramt af den politiske virkelighed, vi mødes om.

Alle disse ting betyder ikke at jeg er nået frem til at kunne sige noget sandt om flygtningen eller besvare akademiske spørgsmål om forholdet mellem flygtninge og aktivister.¹⁵ Det kan lyde lidt søgt, men jeg holder fast i at jeg ved at der er meget jeg ikke ved. Min oprigtige nysgerrighed om den andens andethed har hjulpet mig meget, men der har også været noget abstrakt og forkeret i min måde at se flygtningefiguren og søge noget i og bag billedet af den, teoretisk såvel som praktisk. Det skal hverken forstås som overdrevet selvros eller selvkritik. Andre kan lære noget af overvejelserne i disse tekster, men det er ikke sådan at jeg overbevisende har skitseret en række fejlgreb, som andre blot kan undgå og derved skaffe sig direkte adgang til den anden i skikkelse af flygtningen.

Jeg er nået til et svært og godt sted at begynde.

---

¹ Det er naturligvis en generel konflikt mellem teoretiske og praktiske tilgange, der rækker ud over asylområdet.

² Om end jeg ikke har et helt så ortodokst negativt syn på gerningsretfærdigheden som mange kristne teologer og kan være okay med at nogle folk, der gør noget godt, ind i mellem kommer med en moralsk bredside mod dem, hvis gerninger er temmelig godt skjulte eller fordampet i det teoretiske blå.

³ Som f.eks. [Gæstfrie i Halsnæs](#) og [HusEnFlygtning](#).

⁴ I *Kærlighed og had*.

⁵ Som jeg bedyrede i *Kærlighed og had*.

⁶ Se *Begrebsliggørelsen, Migrationens autonomi og Begær og rekuperation*.

⁷ Huset bruges af nogle asyллеjrbeboere som en strategisk måde at øge deres mobilitet på eller skaffe en indtjening ved at sælge de billetter, som de får tildelt i huser. Andre tænker ikke strategisk og ser huset som deres anden familie og bruger det uselvvisk. For de fleste gør begge aspekter sig formentlig gældende.

⁸ Se den teoretiske diskussion af dette i *Migrationens autonomi*.

⁹ Se også begyndelsen af *Kærlighed og had*.

¹⁰ Se *Grænsemødet*.

¹¹ Se f.eks. Nicholas De Genova: *The Queer Politics of Migration – Reflections on 'Illegality' and Incurability*, 2010. Jeg yder ikke teksten retfærdighed med en gennærlæsning, men forholder mig til den logik, den engang satte i gang hos mig selv.

¹² Zachary Whyte: *In process: an ethnography of asylum seeking in Denmark*, s. 2008, s. 189.

Oversat fra: "These are our only homes now. This is our address now." Flygtninge og migranter er måske de mest ekstreme eksempler på den virtuelle afhængighed, som jeg antyder i *Begær og rekuperation*. Mit dobbelte perspektiv på det er forudsigeligt. På den ene side får det mig ikke ud i at hylde nye kommunikationsteknologier – jeg fastholder at de ødelægger vores sociale liv. På den anden side har jeg forståelse for at flygtninge og migranter måske udtrykker sig på en helt anden positiv måde om dem og vil ikke bortforklare dette med mit eget negative syn. Flygtnings brug af moderne kommunikationsteknologi kunne dog være interessant at undersøge og noget, jeg eventuelt vil vende tilbage til i den empiriske del.

¹³ Deres tankegang ligger til grund for de i skrivende stund nyeste stramninger på asylområdet. Jeg vil benytte lejligheden til at udtrykke min glæde over de af mine venner, der bruger noget af deres vrede energi på at kommentere samtidens udvikling og kritisere den store politiske fjende. Jeg kigger jo kun indad og kritiserer mine egne. En uundgåelig ting, kan man sige, hvis man vil værne et kommende samfund mod den selvgothed og moralske afstumpethed, der er nationalstatens, i hvert fald den danskes, kendetegn. Men måske også en belejlig og ikke så ansvarlig ting at gøre. I stedet for at påstå at jeg taler om et kommende samfund, er det mere realistisk at sige at jeg skriver om en nederlagets etik.

¹⁴ Min kursivering. Fra Asylrets [hjemmeside](#).

¹⁵ Jf. spørgsmålene, der rejses i *Metoden*.